

Vèncer la crisi, socialdemocràcia i més Europa

per Antoni Comín

editorial temps

VÈNCER LA CRISI,
SOCIALDEMOCRÀCIA
I MÉS EUROPA

*Els pilars socialdemòcrates
de la Unió Europea com una
sortida a la crisi*

Antoni Comín

1

Col·lecció Quaderns del Fòrum

editorial impuls

Primera edició: desembre 2012

Coordinació editorial, Jèssica Silles

© de la coberta, original a l'oli Montse Samarra

© del text Antoni Comín

© de l'edició Editorial Impuls

Editorial Impuls, www.impulsalacciosocial.org

C/ Mandri, 49 - 63 (08022) Barcelona Tel. 93 5556254

Impress a Impremta Orriols, Balsareny

ISBN: 978-84-940462-2-3

Dipòsit Legal: B-28.073/2012

sumari

Prefaci, p 7

Presentació de l'acte, p 10

1 Els orígens d'Europa i de
l'Estat del benestar, p 11

2 Una alternativa a les retallades:
l'“ortodòxia” keynesiana, p 16

3 Com ho fem per tornar a créixer,
polítiques d'estímul del creixement i
d'inversió pública, p 27

4 Una nova arquitectura fiscal
europea, p 33

5 Noves institucions europees per
preservar el model social europeu, p 41

6 De la Unió Econòmica a la Unió
Política, p 53

7 Conclusió: qui hauria de liderar aquest
projecte?, p 61

prefaci

Els Quaderns del Fòrum de Debat Social, QdF

El gener de 2009 iniciàrem a l'Ateneu Barcelonès les sessions mensuals del Fòrum de Debat Social que tenen com a objectiu l'anàlisi de les polítiques socials, dels serveis socials en concret de l'Estat del benestar amb la voluntat de contribuir amb les aportacions dels reunits a l'aprofundiment, a l'actualització d'aquestes eines que promouen la igualtat i la justícia social per a tothom.

Des d'aleshores hem realitzat quatre cursos d'octubre a juny. Han exposat temes en el Fòrum ponents de diversa ideologia i els debats sempre han estat vius. La participació als Fòrums és oberta a qui s'hi interessi.

Avui iniciem una eina complementària de les sessions del Fòrum de Debat Social en començar la nova sèrie Quaderns que presentarà una síntesi d'alguns dels temes debatuts. Així mateix, aquests textos es podran consultar a www.impulsalacciosocial.org. Pensem que aquests Quaderns poden contribuir a difondre les sessions i també facilitar l'aprofitament del que s'hi ha dit.

Comencem oferint aquest primer Quadern del Fòrum de Debat Social dedicat a la ponència que presentà l'abril d'enguany Antoni Comín amb el títol: "Vèncer la crisi: socialdemocràcia i més Europa".

Som promotors del Fòrum de Debat Social:

Rosa Barenys, Xavi Camino, Carles Campuzano, Antoni Comín, Rosa Domenech, Esperança Esteve, Joaquim Ferrer, Rosa Maria Ferrer, Rafael Hinojosa, Pablo Peralta de Andrés, Josep Oriol Pujol, Glòria Rubiol, Cristina Rimbau, Mariona Rull, Jordi Sabater, Jèssica Silles, Joan Tatjer i Eduard Vinyamata

Desembre, 2012

Dilluns 16 d'abril de 2012,
Sala Pompeu Fabra, Ateneu Barcelonès.

Presenta el convidat en Joaquim Ferrer, cofundador del
Fòrum de Debat.

Avui el ponent és l'Antoni Comín.

L'Antoni Comín, a més de membre de l'equip promotor del Fòrum de Debat, és Professor Ciències Socials a ESADE, també exdiputat al Parlament de Catalunya pel Grup Socialistes-Ciutadans pel Canvi, i col·laborador habitual de mitjans de comunicació com RAC1, també la revista El Ciervo o el diari Ara. L'Antoni Comín ens plantejarà una reflexió sobre la política, econòmica i social en l'actualitat des de la perspectiva dels principis de la socialdemocràcia —com a proposta política— i sobre la formació de l'Europa actual.

1

Els orígens d'Europa i de l'Estat del benestar

L'Estat del benestar serà Europeu o no serà.

Començo per la conclusió, perquè voldria que la meua reflexió servís per justificar o, si volen, per demostrar la meua tesi, que és la següent:

L'Estat del benestar serà Europeu o no serà. Vull que la meua reflexió sigui una demostració de la veritat que hi pugui haver en aquesta tesi. Per això dic que començo pel final: avanço ja d'entrada la meua conclusió final i la meua intervenció intentarà ser una explicació de tots els arguments que la sostenen.

Del que es tracta, d'alguna manera, és de reconstruir l'experiència del segle XX, però ara cal fer-ho en les condicions del segle XXI. Què vull dir? Molt senzill: la unificació europea, el procés d'integració europeu, no s'hagués pogut fer al marge de l'Estat de benestar. Hi ha alguns pensadors de pre i post guerra, per exemple un filòsof personalista com l'Emmanuel Mounier, que tenien molt clar fins a quin punt la integració europea i l'Estat del benestar són dues cares d'una moneda. La seva reflexió era: la Guerra Mundial, que comença com una guerra europea, es manifesta com una guerra entre estats europeus; però en realitat, sota d'aquest conflicte entre estats, el què hi ha és el col·lapse del capitalisme liberal. I per tant, cal superar el capitalisme liberal per

evitar el conflicte entre estats. Si volem integrar els diferents estats europeus en una comunitat democràtica que aculli els diferents pobles d'Europa i que els permeti conviure pacíficament entre ells, aleshores hem de resoldre les causes del problema: hem de superar el capitalisme liberal i avançar cap a l'Estat del benestar, que és una versió més social del capitalisme. D'aquí que per a aquests pensadors que van viure la preguerra, la guerra i l'inici de la postguerra, l'Estat del benestar era vist com una de les condicions de possibilitat de la integració europea.

Mounier, doncs, era un dels pensadors que tenia clar que la Guerra Mundial, en tant que guerra civil europea, no era tant una guerra entre estats, sinó l'expressió ja totalment degradada d'una guerra entre classes. El nazisme alemany alguns historiadors que ho estan explicant molt bé actualment igual que el feixisme, no sorgeix tant com una reacció davant la Revolució d'Octubre de 1917, sinó més aviat com una reacció davant de la força puixant d'uns sindicats, unes classes obreres i uns partits socialistes que eren més aviat reformistes, més que revolucionaris; uns partits que anaven agafant força a Alemanya, a França, a Itàlia, etc. Com a conseqüència, les classes capitalistes s'espanten i deixen via lliure perquè els partits nazi o feixista, que fins aquell moment eren minoritaris, agafin volada. Perdoneu aquesta digressió històrica però penso que és útil per entendre que la Guerra Mundial no s'hagués evitat sense resoldre abans el conflicte social que hi

havia a l'arrel d'aquesta guerra. El xoc entre nacionalismes, entre estats, només era la superfície del conflicte: l'arrel era una estructura social que s'havia col·lapsat. Per això, per assegurar el "mai més!" dels pares fundadors de la Comunitat Europea, calia actuar en dos sentits: calia la integració europea, per assegurar que mai més dos estats europeus es farien la guerra entre ells, però al mateix temps calia resoldre el conflicte entre classes que estava a l'origen d'aquest conflicte entre estats. I l'Estat del benestar és el pacte entre aquestes classes, un pacte que permet desencallar el capitalisme de preguerra i fer-lo sortir del seu col·lapse. En aquell moment, doncs, la reflexió era sense Estat del benestar no hi pot haver Europa unida. Ara jo proposo la tesi complementària d'aquesta: sense una Europa encara molt més unida que l'actual, no hi ha possibilitat de preservar l'Estat del benestar.

En tot cas, l'Estat del benestar i la integració europea han estat des del seu origen una parella ben avinguda: han estat, insisteixo, les dues cares d'una mateixa moneda. I ara, en canvi, més aviat estem tenint l'experiència contrària, tenim la sensació que per salvar l'euro que és el pas cap a la integració més important que s'ha donat fins ara hem d'acabar amb els dèficits públics i que, per aconseguir l'equilibri fiscal, hem de desmuntar l'Estat del benestar. És a dir, estem vivint com una dicotomia o l'Estat del benestar o l'euro allò que històricament havíem viscut com el que era una complementarietat. Però sembla que aquesta dicotomia

desagradable és conseqüència del fet que Europa està a mig construir. L'euro i l'estat del benestar semblen incompatibles només per una raó: perquè la Unió Europea s'ha quedat a mig camí. Tenim mitja Unió. Si tinguéssim una Unió completa, no caldria triar. El dilema desapareixeria: podríem salvar l'euro sense necessitat de desmuntar el nostre model social. I això és el que jo voldria explicar i, en la mesura del possible, demostrar avui aquí. Voldria explicar de quina manera podem tornar a aparellar Europa i l'Estat del benestar: des del meu punt de vista, l'única manera d'aconseguir-ho és amb "més Europa", completar el procés d'Unió Europea i avançar cap a una Unió Política. Només així podrem fer les polítiques keynesianes —o, si preferiu, neokeynesianes— que ens han de permetre salvar l'Estat del benestar i adaptar-lo a les condicions del segle XXI— a saber, la globalització econòmica i financera, les tecnologies de la informació i l'economia del coneixement, etc-.

Si l'Estat del benestar va ser la condició de possibilitat de construcció europea, avui defenso l'afirmació complementària: la construcció europea és avui condició de possibilitat de l'Estat del benestar.

En un moment que per tot arreu se'ns està dient que per salvar l'euro s'han de fer retallades molt dures en la inversió i en la despesa social, en els serveis públics, en la sanitat, l'educació, l'atur i les pensions, perquè sinó és impossible mantenir la unió monetària, jo i molts d'altres proposem la tesi oposada: l'Estat del benestar

serà europeu o no serà i només podem salvar els serveis públics si Europa avança cap a la unió política; si Europa es queda en l'euro i res més, aleshores potser sí que el camí del desmantellament de l'Estat del benestar podria arribar a ser inevitable. Però en aquest cas, fins i tot podria ser que els pobles d'Europa preferissin renunciar a l'euro abans que renunciar als seus Estats del benestar. Però si a més de l'euro, fem més Europa, si a més de la unió monetària, fem una veritable unió fiscal, una unió econòmica i una unió política, aleshores podrem posar els nostres Estats del benestar al dia, per tal que estiguin a l'alçada dels reptes del segle XXI.

Per tant, ja d'entrada els estic dient varies coses: que sense Europa no hi pot haver Estats del benestar sostenibles; però també que sense Estats del benestar, tampoc salvarem Europa perquè les societats europees potser preferiran un Estat del benestar sense euro que un euro sense Estat del benestar. Al capdavall, no només l'Estat del benestar serà europeu o no serà, sinó que Europa serà socialdemòcrata —em refereixo al projecte, al model de societat, al tipus social, de no un partit concret— o no serà. Perquè no és una hipòtesi desencaminada pensar que només una integració europea més estreta —que avanci cap a la unió fiscal, econòmica i política— permetrà mantenir i actualitzar els nostres Estats del benestar i, per tant, mantenir la Unió Europea com a projecte.

2

Una alternativa a les retallades: l' "ortodòxia" keynesiana

L' "austeritat expansiva", és a dir, retallar per poder tornar a créixer, només funciona amb un seguit de condicions que en el cas d'Espanya no es donen.

Què estem veient? Veiem que la sortida de la crisi ortodoxa, la sortida que està inspirada en el paradigma econòmic més neoliberal, no funciona, l'austeritat no funciona. I ja hi comença a haver números molt seriosos que diuen que per cada punt menys de PIB, els ingressos públics cauen un 0'7%-. Per tant, som davant d'un peix que es mossega la cua: quan retallem, fem que el PIB caigui, perquè la despesa pública és una part important del PIB i, per tant, a menys despesa pública menys PIB; i quan el PIB cau, cauen els ingressos. Per tant, retallant despesa, no només reduïm la despesa sinó que, al mateix temps, també reduïm els ingressos. Per aquest, el dèficit públic no es pot resoldre de cap manera, l'ajust fiscal — com s'està demostrant cada trimestre — esdevé un objectiu impossible d'assolir, una quimera. La política de retallades és com un gos que persegueix una llebre — el gos serien les retallades i la llebre, la caiguda d'ingressos—. La llebre sempre va més ràpida: com més retallem la despesa, més cauen els ingressos. És com si

nosaltres, perquè tenim un dèficit en la nostra economia domèstica, anéssim al súper i ens gastéssim 10 euros menys; però quan sortíssim del súper, a conseqüència del fet que has gastat menys, ens abaixessin el sou 7 euros. Si cada vegada que reduïm la despesa, ens redueixen el sou, no arribarem mai a fer l'ajust, és a dir, a equilibrar les despeses i els ingressos. I això és el que els números d'avui, a Espanya, ens diuen.

Si ens mirem la situació de conjunt —deixant a part Grècia que és una cas excepcional— i anem a mirar un país com Portugal, del qual no es pot dir que ha comès grans errors en la gestió de la seva política macroeconòmica, veurem que no està funcionant gens ni mica la recepta de l'austeritat. Portugal no està sortint de la recessió, sinó que la seva crisi econòmica com més va més s'aprofundeix. Anem a mirar un altre exemple, Irlanda: estan aplicant les retallades, estan seguint l'estratègia de l'austeritat, i tampoc estan sortint de la crisi. I Espanya, sota el govern Rajoy, va directa cap al mateix lloc: la crisi crònica. Estem aplicant una recepta que en Krugman, en Stiglitz i tots keynesians ja ens van començar a avisar fa dos anys que no funcionaria. Ells ens van avisar preventivament. Ara ja sabem que no funciona, encara que el govern alemany i els països del nord d'Europa neguin l'evidència i insisteixin sense defallir que aquesta és la recepta bona.

D'on bé aquesta obsessió alemanya per l'austeritat? Hi ha una teoria, que l'experiència ha desmentit, que és la idea de l'austeritat expansiva. Segons aquesta idea, si

aconsegüim ajustar els ingressos i les despeses, si aconseguim l'equilibri fiscal, si acabem amb el dèficit, tornarem a créixer. L'argument és que el dèficit elevat fa que el risc que els Estats facin suspensió de pagaments augmenta i, per tant, els tipus d'interès del deute públic també augmenten, és la famosa “prima de risc”; i si augmenten els tipus d'interès del deute públic, això acaba augmentant els tipus d'interès als quals es financen les empreses privades, quan volen demanar crèdits, quan volen expandir-se quan volen invertir i crear llocs de treball. Perquè els tipus d'interès als quals es finança l'Estat i els tipus d'interès als quals es financen les empreses privades estan connectats: si puja el primer, acaba fent pujar l'altre. Certament, els mercats financers estan tots ells connectats: el capital només és un i busca la seva màxima rendibilitat. Quan la rendibilitat del deute públic puja, aleshores el capital que estava finançant empreses privades se'n va cap al mercat del deute públic. I per tant, l'oferta de capital disponible per finançar les empreses privades cau i, com tots sabem, si cau l'oferta pugen els preus que cal per accedir a aquest capital. Aquesta seria —explicat de manera bàsica un dels arguments que hi ha darrera de la teoria de l'austeritat expansiva: si no acabem amb el dèficit i no baixa la prima de risc, les empreses no poden finançar-se, no poden impulsar el creixement econòmic. Merkel potser es creu aquesta teoria de “l'austeritat expansiva”, segons la qual les retallades i ens permetran recuperar el creixement. Hi ha una altra manera de

justificar aquesta idea de l'austeritat expansiva. La idea és que el creixement només tornarà si les empreses s'animen a invertir i els consumidors s'animen a gastar. I que només ho faran si veuen que no els matarem a impostos. Si ara tenim un dèficit molt gran, els consumidors i les empreses pensaran que tard o d'hora s'apujaran els impostos i, en conseqüència, no voldran invertir ni gastar. I vist que els consumidors i les empreses són el motor del creixement econòmic, no creixerem. Per tant, segons aquesta teoria, hem de reduir el dèficit com sigui per tal de tornar a créixer. D'aquí el nom d' "austeritat expansiva". Així, si reduïm els programes socials, si posem la tisora pel subsidi d'atur, per les pensions, per l'educació i per la salut, se suposa estem donant un senyal a empreses i consumidors de que no caldrà pujar impostos, perquè el risc que hi hagi dèficit públic desapareixerà. I si els donem aquest senyal se suposa que el consum i la inversió es reactivarà, que el motor del creixement tornarà a engegar.

Sembla fins i tot raonable, oi? Però hi ha un petit problema i és que la realitat està desmentint de manera bastant contundent aquesta teoria. Les coses no estan anant així. Com més retallem, menys creixem, menys es reactiven els consumidors i, en conseqüència, menys inverteixen les empreses, que no paren de reduir plantilles. Som davant d'una crisi econòmica que, sense la intervenció decidida de l'estat, com ja va explicar Keynes fa més de 70 anys, es retroalimenta a si mateixa. L'austeritat no està funcionant avui a Espanya, però és

més: la majoria de vegades que, en les darreres dècades, en algun país del món s'ha intentat reactivar el creixement per la via de les retallades l'estratègia ha fracassat. Hi ha un estudi que està fent el FMI sobre això i demostra que, excepte comptades excepcions, l'estratègia de les retallades mai porta a recuperar el camí del creixement. No és estrany, doncs, que en els països del Sud d'Europa avui l'austeritat no estigui funcionant, no estigui donant els resultats esperats.

Si l' "austeritat expansiva" en alguns països del món ha funcionat és perquè es donaven una sèrie de condicions, que són absolutament imprescindibles perquè les retallades contribueixin a la reactivació econòmica, i en el cas d'Espanya cap d'aquestes condicions no es donen. No em vull entretenir excessivament en això, però un cas clàssic és el de Suècia: als anys 90 aquell país va fer una política d' "austeritat expansiva" que sí va funcionar, però va fer-ho per que complia les tres condicions fonamentals.

La primera: les retallades en aquell moment només les feien ells. Si l'austeritat l'aplica tothom, aleshores no funciona. Tu pots retallar i fer caure la part del PIB que prové de la despesa pública si per la via de la demanda exterior tens assegurat un cert sosteniment del teu PIB: si pots compensar des de fora el que restes des de dins. Però si tothom fa retallades alhora, aleshores ja pots tenir clar que passarà: que a tothom li caurà el PIB alhora, que és el que està passant ara mateix a la UE. Merkel pretén que retallem tots a la vegada, inclosa Alemanya.

De fet, un dels problemes més importants que tenim en aquests moments és que Alemanya podria fer una política expansiva, perquè té unes finances públiques sanejades, però tampoc la vol fer, per una por insensata a la inflació. Si Alemanya fes una política declaradament expansiva, aleshores potser les retallades que està fent Rajoy no tindrien un efecte tan depressiu sobre el nostre PIB, sobre el nostre creixement, com el que estan tenint. La segona condició que cal perquè funcioni la política d'austeritat expansiva: que el país que l'aplica tingui un sector financer que funcioni. I no cal dir que aquest no és el cas d'Espanya. Al revés, si en algun país de la UE tenim un sector financer amb problemes és a Espanya. Si ens hi fixem bé, la teoria de l' "austeritat expansiva" fia la recuperació econòmica exclusivament al sector privat: als consumidors i a les empreses, i oblida completament el paper que pot tenir la despesa pública com a motor de la reactivació. Es la mirada més neoliberal: ells estan convençuts que la locomotora de l'economia ha de ser el sector privat. Però per tal que es doni tot allò que explicàvem abans com a justificació de l'estratègia de les retallades —per tal que la reducció del dèficit baixi la prima de risc i això redueixi els costos de finançament del sector privat, per tal que les retallades serveixin perquè les empreses perdin la por a una futura pujada d'impostos i es posin a invertir— cal un sector financer mínimament normal. I aquest no és el cas d'Espanya, com tots sabem molt positivament. Així, a Espanya l'austeritat expansiva no està funcionant

perquè el sector privat no està arrencant, i no ho està fent perquè la segona condició necessària perquè funcioni — això és, que el sector financer estigui sanejat per tal que pugui finançar la inversió privada i el consum privat— avui no es dona. En el cas d'Espanya, més aviat dona la sensació que n'hi ha per estona abans que el sector financer estigui sanejat. Per tant, si en algun país no pot funcionar la política d'austeritat expansiva és Espanya. Jo crec que fins i tot al PP se n'adonen i estan espantats, perquè veuen que anem cap al precipici.

Tercera condició: que el país que aplica les retallades tingui un model de creixement definit, que els mercats internacionals tinguin clar què farà aquell país a partir d'ara. Aquest era el cas de Suècia els anys noranta. Però no és tampoc el cas d'Espanya. Tot just ara estem acabant de digerir la bombolla de la construcció, que ha estat el gran motor econòmic d'aquest país i encara no sabem quin serà el motor alternatiu. Encara no tenim clar quins seran els nous sectors que permetran recuperar els nivells de creixement econòmic que vam tenir durant la bombolla, que com hem vist era un camí totalment inadequat, si el què volíem com a país era créixer de manera estable i sostinguda en el temps.

Per tant, si cap de les tres condicions es donen, és impossible que aquesta estratègia funcioni. És normal que si una estratègia necessita una sèrie de condicions i cap d'elles es compleix, l'estratègia fracassi, no us sembla? A més, jo, com a bon socialdemòcrata, crec que hauríem de ser tots molt més keynesians: no estic en

absolut d'acord amb aquesta mirada tan neoliberal sobre el funcionament de l'economia, aquesta mirada segons la qual la locomotora de l'economia ha de ser en exclusiva el sector privat. Crec que en una economia de mercat no pot haver-hi només un motor, sinó que en calen dos: el sector privat i el sector públic.

Però, tot i no estar d'acord amb la teoria neoliberal, si veiés que les retallades serveixen per recuperar el creixement, si veiés que l' "austeritat expansiva" funciona, hauria de reconèixer-ho. Podria dir que el preu que hem pagat és inacceptable, que estic en contra d'aquesta estratègia perquè em sembla injusta, perquè ens ha obligat a posar en perill els nostres estats del benestar. Però si gràcies a les retallades tornés el creixement, només podria fer aquesta crítica, dir que és un camí profundament injust —crítica que en si mateixa ja és més que suficient—. Però, al mateix temps, hauria d'admetre que aquesta estratègia està aconseguint el seu objectiu, que el sector privat està tirant de l'economia i que el creixement s'està reactivant. Però no és el cas. A part de ser una estratègia injusta, a sobre no està funcionant, no està aconseguint els seus objectius. La locomotora està parada.

Així, hauríem de fer entendre als alemanys que l'austeritat expansiva, a més d'injusta és totalment errònia. Però, és clar, això a ells els farà reflexionar si realment el seu objectiu confés —retrobar el creixement— es correspongués amb el seu objectiu real. Ens diuen: cal sacrificar l'Estat del benestar perquè torni

la prosperitat, per sortir de la crisi. Però la crisi segueix. I ells no reflexionen. Però si el seu objectiu no és que tornem a créixer, sinó simplement assegurar-se que els bancs alemanys recuperin tot el que han invertit en la bombolla immobiliària espanyola, que no hagin de pagar una part del forat... aleshores tot ja quadra més. No reflexionen perquè l'estratègia que ens fan seguir, si l'objectiu real és aquest, aleshores sí que serveix, sí que funciona. Que el govern espanyol rescati els bancs espanyols —atrapats en la bombolla— i que els bancs espanyols tornin tot el que deuen als bancs alemanys. I que el govern espanyol, per poder dedicar els diners a rescatar bancs, retalli tot el que calgui de les seves polítiques socials. Aleshores, sembla que tot comença a quadrar molt millor, oi?

En tot cas, Espanya —però també Portugal, Grècia o en part Irlanda— ens serveixen per dir que la recepta merkeliana, si ens atenem al seu objectiu “confés”, això és, si pretén ser un camí per tornar a créixer i sortir de la crisi, no funciona.

Malgrat que alguns d'aquesta recepta en diuen “ortodòxia econòmica”, jo no crec que ho sigui gens ni mica d'ortodoxa. Perquè, si fem cas del millor de la teoria econòmica dels últims setanta anys, això en realitat és pura heterodòxia. Va contra moltes de les coses que la ciència econòmica ha anat aportant en les darreres dècades. Allò ortodox des del punt de vista de la ciència econòmica, al meu parer, és la tradició keynesiana, i aquesta “ortodòxia keynesiana”, que és la

que jo comparteixo, diu que l'austeritat en època de recessió és un error. Malgrat això, frau Merkel, amb posat pretesament ortodox, ha decidit saltar-se aquesta veritat keynesiana i aplicar aquesta recepta heterodoxa que —com passa amb tota estratègia contrària a l'evidència científica— no està funcionant. Per tant hem de plantejar una sortida de la crisi alternativa, que no consisteixi en retallar. Però tenim tots tant ficat al cap que la retallada, encara que no ens agradi, encara que ens sembli injusta, és inevitable, que ens costa creure que hi pugui haver realment alternatives viables. Però intentaré demostrar que hi ha alternatives a la retallada pura i dura tal com l'estan aplicant els governs de dretes. Que quedi clar —ho aclareixo per si de cas, no sigui que hi hagi cap malentès— que jo no defenso que hàgim de tenir dèficit de manera permanent, que em sembli possible i sostenible un dèficit crònic. Defensar això seria una gran bajanada. Jo el que dic és que pel camí de les retallades a tort i a dret no acabarem amb el dèficit. Potser acabarem amb la cohesió social. Potser acabarem, fins i tot, amb la democràcia. Però amb el dèficit no, perquè les retallades l'únic que fan és agreujar la recessió encara més i fer caure encara més els ingressos de l'Estat.

Per tant, seguint els coneixements que la bona macroeconomia ens ha ensenyat durant el segle xx, cal resoldre el dèficit no a base de retallar, sinó a base d'incrementar els ingressos. I això només es pot aconseguir creixent o fent que l'Estat es quedi una part

més important del pastís que tenim ara —és a dir, fent una reforma fiscal realment considerable—. Aquestes són les úniques maneres d'obtenir més ingressos en termes quantitius.

3

Com ho fem per tornar a créixer: polítiques d'estímul del creixement i d'inversió pública

Parlar d'ajustar creixent és parlar de salvar els nostres drets socials, ajustar a través de les retallades és debilitar-los profundament.

La millor política fiscal del món, independentment de que els impostos siguin molt alts com els de Suècia o molt baixos com el cas d'Irlanda, al marge de quin model fiscal tinguis, la millor política fiscal del món és créixer. Això és el desideràtum de qualsevol ministre d'economia. Perquè ingresses més com més creixes, sigui quina sigui el teu sistema fiscal. Per tant, la pregunta que ens hauríem de fer és: es pot ajustar el dèficit a través del creixement? Qui s'encarrega de l'economia familiar sap millor que ningú que quan gastes més del que ingresses, la cosa només té dues solucions: o gastes menys o ingresses més. Doncs bé: podem ingressar més creixent?

La resposta és que, de fet, no hi ha altra manera de resoldre el dèficit. Dit en forma de sentència: l'ajust fiscal (la reducció del dèficit) serà lenta o no serà. Perquè, jo, com la majoria de keynesians, estem convençuts que l'únic ajust possible és reprendre el camí del creixement i anar augmentant els ingressos per aquesta via. I per créixer no es pot retallar a tort i a dret,

perquè les retallades agreugen la recessió. Per tant o es redueix el dèficit a poc a poc —molt més a poc a poc del que són avui els objectius oficials que hem pactat amb la UE— o no es redueix. Jo crec que els fets estan donant la raó als que pensem això.

Però, si volem créixer però el sector privat no està sent capaç d'arrencar, què hem de fer? Posar en marxa l'altre motor de l'economia, el motor auxiliar, que es diu Estat. Fem polítiques expansives: fomentem el creixement a través de la política fiscal, a través de la política monetària i a través de les polítiques de despesa i d'inversió pública que serveixen per reactivar el creixement. Fem aquelles inversions i despeses públiques que, a part de millorar la competitivitat del nostre teixit productiu i garantir la cohesió social, generen ocupació. Potser a alguns aquesta proposta els semblarà totalment *demodé*, perquè després de tants anys d'hegemonia neoliberal, ara ens costa creure que sigui el sector públic el que hagi de recuperar l'activitat econòmica, el que hagi de fer de motor que ens permeti tornar a arrancar. Potser sí que a Europa això sona *demodé*, però a Estats Units això és exactament el que està fent Obama. Obama ha dit: "l'ajust ha de ser lent, perquè l'ajust ràpid i dràstic ens torna a fer caure en la recessió i, aleshores, sí que no hi ha retallada que valgui per aconseguir l'ajust. I, per tant, jo m'he de mantenir amb uns nivells de dèficit públic relativament alts durant bastants anys". Obama no pretén ajustar el dèficit al 3% el 2013, el que ha decidit Europa de manera insensata.

Permeteu-me en aquest punt un parèntesi: estic plantejant tota l'estona el debat en termes molt econòmics. Perquè en aquest moment, en l'esfera política i en els mitjans de comunicació, el debat s'està presentant cada dia en termes molt econòmics. Però en un auditori com aquest hi ha moltes coses que les dono per sobreenteses. No cal que digui que quan parlo d' "ajustar creixent" estem parlant de salvar el nostre Estat del benestar i, per tant, els nostres drets socials. I que quan parlem d' "ajustar retallant" estem parlant de debilitar profundament el nostre Estat del benestar i, per tant, els nostres drets socials. Estic utilitzant la major part del temps conceptes econòmics, però dono per fet que tots entenem que del que en realitat estem parlant aquí és de justícia social, del futur del nostre estat del benestar, del nostre model de serveis públics i del nostre projecte de cohesió social i de convivència.

Un cop fet aquest parèntesi —potser innecessari— reprenc el fil. Deia que hem de fer polítiques públiques que serveixin per reactivar la demanda agregada i per tornar a créixer. Volem diners perquè l'estat faci de locomotora —seguint la "vella" ortodòxia keynesiana— i que el tren de l'economia, de la prosperitat, torni a arrencar. Però sé que tots esteu pensant: "I d'on traurem els calés? D'on surten els calés per fer aquestes polítiques públiques tan fantàstiques?" Es cert, calen ingressos per finançar aquestes polítiques: tant si parlem de fer una política monetària expansiva, o una política fiscal que estimuli l'activitat econòmica, o una sèrie

d'inversions públiques que ajudin a reactivar el creixement, en tots els casos algú ho ha de pagar. I es normal que ens preguntem: d'on sortiran aquests ingressos? Es més, algú podria pensar, com a objecció al que jo estic dient, que si per créixer calen unes polítiques que costen diners, no té gaire sentit buscar diners per a fer aquestes polítiques. Que més val dedicar aquests diners directament a tancar el forat, a tancar el dèficit públic. Però jo proposo una cosa diferent, més keynesiana per dir-ho d'alguna manera: proposo que amb els ingressos que aconseguim activem el creixement i que el creixement porti els ingressos que ens calen per "tancar el forat". I proposo això perquè els ingressos que ens calen per fer polítiques de creixement probablement són bastant menys que els que ens calen per acabar amb el dèficit. Però, en canvi, si creixem, un cop l'economia s'hagi posat en marxa, aleshores sí que poc a poc ingressarem tot allò que ens cal per acabar amb el dèficit.

Per tant, l'objectiu és aconseguir ingressos per pagar les polítiques de reactivació del creixement. No és impossible. A continuació us presentaré les solucions concretes que ens haurien de permetre abastar aquest objectiu. Però cap d'aquestes solucions és fàcil. Jo intento posar sobre la taula una solució alternativa a la crisi actual —de fet, aquest és l'encàrrec que se m'havia fet per a la conferència d'avui— però no en cap cas es tracta d'una solució màgica. No arregla el problema en cinc minuts, per suposat, ni sense grans esforços ni sense

grans obstacles a vèncer. Per tant, ja aviso, us presentaré una proposta per sortir de la crisi sense desmuntar el nostre Estat del benestar —una proposta composta d'una sèrie de mesures— però això no vol dir que sigui fàcil. Al contrari: comporta també grans dificultats. Però del que siestic segur és que es tracta d'una solució més justa que la que s'està duent a terme. Quin és el problema principal que té aquesta “recepta” alternativa de tipus keynesià, que crec que ens permetrà resoldre el dèficit, preservar els drets socials i no posar en risc la mateixa democràcia?

Permeteu-ne una altra digressió. No oblidem que un dels objectius de Keynes era salvar la democràcia, perquè es va adonar que el liberalisme econòmic pur i dur era una font segura de crisis econòmiques i que les crisis eren el millor caldo de cultiu per als totalitarismes i, per tant, per a aquells que volen acabar amb la democràcia. I això que ell mateix era un liberal i que no és que fòs una persona especialment d'esquerres. Però tenia ulls a la cara i, igual que Mounier, també va veure quines eren les causes del totalitarisme: un capitalisme de laissez faire, un mercat sense cap mena de regulació, que duen l'economia de cap a la crisi, cap a la crisi financera primer i cap a la crisi econòmica i social —és a dir, a un atur elevadíssim— després. Us sona? Per tant, quan parlem de keynesianisme, de capitalisme social i d'Estat del benestar estem parlant de preservar la democràcia, de tenir un sistema de mercat mínimament estable, que garanteixi els nivells de cohesió social i

de prosperitat compartida que es requereixen per tal de fer possible la pròpia democràcia. Reprenc de nou el fil. El problema principal és que totes les mesures que té aquest “programa alternatiu” que jo ara us presentaré, pràcticament totes elles, només es poden dur a terme si s’articulen a escala europea. Vegem-les.

Una nova arquitectura fiscal europea

L'impost sobre el capital financer i sobre les grans fortunes; la lluita contra el frau fiscal i contra els paradisos fiscals.

És possible articular un nou model fiscal, una reforma fiscal que ens porti aquests ingressos que necessitem per a créixer? Jo penso que sí.

D'entrada, posant impostos sobre el capital financer. "Ah! La taxa Tobin, això ja ens ho sabem", em diran vostès. Sí, sí que ens ho sabem: però per molt que soni a conegut, això avui forma part de la solució. El que no ens imaginàvem fa uns anys és que la taxa sobre les transaccions financeres —que seria el nom exacte del que els diaris anomenen taxa Tobin— l'acabarien demanant Merkel i Sarkozy, tots dos de dretes. I quan la demanava el Forum Social Mundial i ATTAC, Associació per la Taxació de les Transaccions i per l'Ajuda als Ciutadans, semblava que era la proposta més radical del món. Però resulta que avui hi està d'acord la Merkel i hi està d'acord el Sarkozy. Tot i que hi ha molt de debat, tot i que hi ha qui diu que el capital financer trobaria la manera d'esquivar-la, jo em crec els economistes que s'ho han estudiat bé i que diuen que el més probable és que amb aquesta taxa sobre les

transaccions financeres ingressaríem força més diners. És tècnicament viable la taxa Tobin en un sol país? Jo crec que no. El Sarkozy, preparant-se per a la campanya electoral, va dir que si els altres països de la UE no la volen posar, que la posarà França tota sola. Però això, en realitat, em sembla un gest més aviat simbòlic. L'ideal, per anar bé de veritat, seria fer la taxa Tobin a nivell mundial. Però no demanem tant, perquè fer-la a nivell mundial avui per avui sembla fer volar coloms: es va plantejar en un dels G-20 que es van celebrar després de la crisi i molts països importants s'hi van oposar. Però es podria fer una taxa Tobin que déu n'hi do —bufona, bastant bufona— a escala europea, sense Estats Units, sense l'Índia, sense Japó, etc. El problema ja ho sabem, és en Cameron. Els anglesos tenen la meitat del sistema financer europeu, tenen la City de Londres, i no en volen ni sentir a parlar. La City es nega en rodó i si la City es nega, en Cameron —que ve a ser el majordom de la City— també es nega. I el Regne Unit, com qualsevol país de la Unió Europea, té dret de veto i, per tant, pot impedir que la UE implanti la taxa Tobin. Però hem de recordar que aquí hi ha dues realitats: per una banda hi ha la Unió Europea, en la que hi som tots, tots vint-i-set, i per l'altra hi ha l'eurozona, en la que només hi som disset. I entre aquests disset Anglaterra no hi és. I això obre una oportunitat: hi ha qui planteja fer la taxa Tobin a escala de l'eurozona. L'eurozona potser té una massa crítica suficient com per disposar d'una taxa Tobin que sigui no només simbòlica, que no

sigui tan fàcil d'esquivar i que tingui un impacte important en termes de recaptació. I, a més, ja veuríem si els anglesos podrien aguantar gaire al marge. Perquè una taxa Tobin a l'eurozona significa que s'aplica a totes les transaccions financeres denominades en euros; i a la City una gran part de les transaccions que s'hi fan són en euros. Per tant, la taxa Tobin a escala de l'eurzona sembla possible i, per aquesta via, tindríem una font d'ingressos gens menyspreable.

Altres vies per aconseguir ingressos: es podria fer una harmonització fiscal d'aquells impostos que ja existeixen i que ara són extraordinàriament baixos a causa de la competència fiscal entre estats. A la UE es parla de competència fiscal "deslleial" quan un estat baixa un impost amb la voluntat de robar-li al contribuent els altres. Però més enllà del que es considera oficialment "competència fiscal deslleial", el què és evident és que si determinats impostos no estan harmonitzats es genera una tendència a la baixa, tots els estats els posen baixos vulguin o no vulguin, perquè si els apugen, en el marc d'un mercat únic en què se suposa que hi ha tanta facilitat per a la mobilitat del capital, de les empreses, dels ciutadans i dels treballadors, les bases imposables —dit en plata, aquells que han de pagar— marxen. Cal harmonitzar, doncs, els impostos que graven els factors productius amb més mobilitat. Per exemple l'impost de societats. Per què no exigim l'harmonització d'aquest impost? Que quedi clar que res del què dic en aquesta intervenció se m'ha ocorregut a

mi: jo l'únic que faig és prendre nota de les idees que em semblen bones i exposar-les aquí, per tal que les discutim. I són molts els economistes que defensen que un mercat únic requereix una política fiscal més integrada, és a dir, una harmonització de determinats impostos, com l'impost de societats, però potser també l'impost sobre les grans fortunes.

A Catalunya hem viscut clarament com és de difícil mantenir l'impost de successions en un nivell mínimament just només en una comunitat autònoma. Se suposa que l'hem hagut de treure perquè l'Esperanza Aguirre l'ha tret abans —és un argument que jo no m'acabo de creure de tot amb els números a la mà; però és indiscutible que la política fiscal dels territoris i dels països del teu entorn acaba condicionant la teva—. Doncs perquè no passem aquest impost ja no a escala espanyola, sinó a escala europea? Harmonitzem l'impost de successions i de donacions, els impostos sobre les grans fortunes i sobre el patrimoni. Això ens donaria molts molts molts ingressos? Doncs potser no, tot i que no es pot renunciar a cap euro que es pugui ingressar. Però a més tindria un valor exemplar, en termes de justícia distributiva: serviria per explicar que la sortida de la crisi la paguen també els de dalt i no només els de baix. D'on trauríem ingressos de debò, en gran quantitat, seria dels impostos sobre el capital financer i sobre els bancs, els que de fet han provocat la crisi i, per tant, els que té tot el sentit del món que paguin les polítiques necessàries per sortir de la crisi. Una tercera font

d'ingressos importantíssima, sobretot en el cas d'Espanya, i de la qual últimament s'ha parlat bastant és el frau fiscal. Sabeu que Espanya és el tercer país amb més frau fiscal de tota la UE? El frau fiscal d'Espanya suma uns noranta mil milions d'euros, que és si fa o no fa el volum del dèficit públic d'Espanya del 2011. És a dir, si no hi hagués frau fiscal a Espanya en aquests moments hi hauria equilibri fiscal, els comptes públics estarien completament sanejats. I ens estalviariem tot aquest debat delirant sobre si la culpa del dèficit és de les comunitats autònomes i sobre si hem de modificar el sistema autonòmic espanyol per recentralitzar-lo encara més, o sobre si hem de retallar deu mil milions a educació i sanitat d'un dia per l'altre o sobre si ens hem de carregar peces fonamentals de l'Estat del benestar. No aspiro a que Espanya sigui el millor país d'Europa pel què fa al frau fiscal, em conformaria amb que simplement ens poséssim en la mitjana europea. Es a dir, que si el frau fiscal mitjà a Europa és del 4 o el 5% del PIB a Espanya sigui també del 4% i no del 9% o el 10% del PIB. No pretenc que tinguem un frau zero — això potser no ho tenen ni els escandinaus—. Però podríem posar-nos a la mitjana europea? Tampoc sembla que sigui demanar un impossible, no us sembla? I si ho aconseguíssim, el nostre dèficit es reduiria automàticament a la meitat: passaria del 8% del PIB al 4% i quasi compliríem, d'un dia per l'altre, l'objectiu del 3% al qual se suposa que hem d'arribar el 2013 segons la Unió —malgrat que tothom sàpiga que es

tracta d'un objectiu realment impossible de complir. De fet, que a Espanya hi ha un frau gegant és evident des del moment en que entre el nivell dels impostos i el nivell dels ingressos públics hi ha un desfasament bastant notable, si ho compares amb la resta de països de la UE. M'explico. Si mirem els nostres impostos, sobre el paper veurem que estem en la mitjana europea, en general, no els tenim ni molt més baixos ni molt més alts que la mitjana. En canvi, la nostra recaptació és molt més baixa que la mitjana europea: països amb impostos similars als nostres recapten un percentatge del seu PIB bastant superior —uns deu punts superior— al nostre. Per què amb impostos similars nosaltres recaptem molt menys que els altres? Perquè als altres països paga tothom —o quasi tothom— i a Espanya molts dels que haurien de pagar no paguen. Alguns pensen que en aquest moment de crisi no seria convenient perseguir empreses que no paguen: que prou problemes tenen per pagar el que han de pagar. Però, si em permeteu, us citaré de memòria les dades que dona GESHTA, el sindicat d'inspectors d'hisenda: el 75% de la inspecció fiscal està dedicada al petit frau, però el 75% del frau el fan les grans empreses, a la persecució de les quals només es dedica un 25% de la inspecció. Quan un veu aquestes dades, té la temptació de pensar que a Espanya hi ha una mena de pacte no escrit entre les grans empreses i el poder polític. Perquè aquestes dades són similars independentment de si governa PSOE o PP. A banda del cas espanyol, del nostre frau fiscal com a

estat, quan parlem de frau fiscal és imprescindible posar sobre la taula la qüestió dels paradisos fiscals. Potser ara, amb motiu de la crisi, seria el moment de lluitar seriosament contra els paradisos fiscals, no creïeu? Cada any es perden pels paradisos fiscals 250 mil milions de \$ de recaptació. I una bona part d'aquests diners els perden les hisendes dels països de la Unió Europea, que és d'on procedeixen les empreses i les fortunes que practiquen l'evasió en aquells paradisos fiscals. Us donaré només quatre dades. Contra el que indiquen els tòpics, dels cinc paradisos fiscals més importants del món, només un és al Carib: les Illes Caiman, que és el quart paradís fiscal més important del món. Dels quatre que queden, tres són a Europa. Tot i que poca gent ho sap, el paradís fiscal més important del món —el més important de llarg— és dins la potència econòmica més important del món, com no podria ser d'una altra manera: és Delaware, un estat dels Estats Units. Allà és on fan evasió fiscal les empreses americanes. És un dels estats petits dels Estats Units, fet a mida per poder defraudar. Com Luxemburg, al cor mateix de la UE, que és el segon paradís fiscal més important del món.

El tercer en importància és Suïssa i el cinquè la City, a Londres. La City té una jurisdicció fiscal pròpia, diferent de la de la resta d'Anglaterra i de la resta de Londres mateix: hi són legals tot un seguit de pràctiques fiscals que a la resta del país no estan permeses.

Com veiem, en tots els casos, l'efectivitat de les mesures proposades depèn del fet que s'articulin a escala

europea. La primera font d'ingressos que he citat no la podem aconseguir sols des d'un estat: l'impost sobre les transaccions financeres ha de ser d'escala europea. La segona font d'ingressos, l'harmonització fiscal, per definició, o és europea o no és possible. La tercera font, la lluita contra el frau i contra l'evasió fiscal, es pot fer parcialment a escala estatal; però si volem acabar amb el frau de debò, aleshores tota solució també passa per Europa: la lluita contra els paradisos fiscals, els que els tenim a casa, s'ha de fer des de la Unió Europea. Per tant, és possible aconseguir nous ingressos per finançar les polítiques que haurien de servir per reactivar el creixement, però aquests ingressos requereixen en tots els casos d'una voluntat molt majoritària dels estats europeus: són ingressos que no pot aconseguir un estat tot sol. I articular aquesta majoria d'estats europeus en favor de qualsevol de les solucions proposades —en favor de la taxa Tobin, de l'harmonització fiscal o de la supressió dels paradisos fiscals— és una tasca no gens fàcil. Gens ni mica. Però no impossible.

Noves institucions europees per preservar el model social europeu

Finançar les inversions a través del BEI i d'un veritable pressupost europeu. Canviar el mandat del BCE i crear un tresor europeu que emeti eurobons.

El nostre programa alternatiu no acaba aquí, no es redueix a una sèrie de mesures fiscals, per importants que siguin. La part fiscal és una part rellevant del programa, però el programa té moltes altres mesures, tan o més importants. Per exemple, hi ha encara d'altres fonts d'ingressos que ens permetrien finançar les polítiques de creixement i que, com a mínim, mereixen ser estudiades. Com per exemple el BEI, el Banc Europeu d'Inversions, que té molts milers d'euros i que s'haurien de poder invertir d'una manera una mica més flexible. I, si es vol, es pot ampliar el capital del BEI per tal que tingui més potència inversora i que pugui donar un suport més potent als Estats financers amb més problemes fiscals, amb unes finances públiques més fotudes.

A més del BEI, hi ha encara una altra proposta de la qual aquells que som partidaris del federalisme europeu, d'una UE federal, portem dècades parlant: a Europa hauríem de dotar-nos d'un autèntic pressupost europeu, un pressupost comú, de la unió. Ara hem descobert que

no es pot tenir una unió monetària sense tenir una unió fiscal, una unió pressupostària i una unió bancària. Doncs de la mateixa manera, no es pot tenir una unió monetària, una unió fiscal i una unió pressupostària sense tenir impostos europeus i tenir també un pressupost europeu: un pressupost de les institucions europees, un pressupost federal —per dir-ho d'acord amb el llenguatge que es fa servir als EUA—. Un pressupost que permeti a Brussel·les compensar això que ens està passant a Europa ara mateix: que una mateixa crisi financera, amb causes molt similars per a tots els països de la UE, està tenint unes conseqüències molt diferents per a uns països que per a d'altres. Als Estats Units, el govern federal, Washington, socorre aquells estats de la Unió que, quan hi ha una crisi, queden afectats de manera més greu. És a dir, als EUA el govern federal pot compensar les asimetries, pot intervenir per assistir els estats més perjudicats per una crisi. Perquè és normal, com està passant avui a Europa, que els efectes d'una crisi en el marc d'una gran economia —com és avui la UE o com són des de fa temps els EUA— siguin asimètrics. Però el govern federal dels EUA pot fer aquest paper, pot equilibrar els desequilibris interns de la gran economia americana, perquè té un pressupost propi: un pressupost del 10% del PIB dels EUA. I a la UE avui el pressupost de Brussel·les amb prou feines arriba a l'1% del PIB de la UE. És per aquest motiu que necessitem un veritable pressupost europeu. I a més, a part de dedicar-lo a

compensar els xocs asimètrics, hauríem de dedicar-lo molt principalment a aquelles polítiques comunes de la UE que ens serveixen per millorar la productivitat de l'economia europea entesa com un conjunt i per connectar més i millor els països de la UE, els seus ciutadans i les seves economies. En aquest sentit, el pressupost de la UE no s'hauria de dedicar principalment a l'agricultura, com fins ara, sinó a la R+D+I, a les grans infraestructures de transport transeuropees, a les grans xarxes de telecomunicacions transeuropees i a les xarxes de transport d'energia, que ens permeti disposar de les condicions físiques d'una política energètica comuna. Això també és fer polítiques de creixement.

Recapitem. Hem trobat com a mínim cinc noves fonts d'ingressos fins ara no explorades: nous impostos al capital financer; l'harmonització fiscal; la lluita contra l'evasió i contra els paradisos fiscals; el BEI; i el pressupost europeu. Un pòquer d'ingressos que, mirat en conjunt, no està gens malament. El problema, insisteixo, és que cadascun d'aquests "asos" s'ha d'aprovar i decidir a escala europea i que, tot i així, no s'aconsegueixen de la nit al dia. Però el camí és aquest: no pot ser d'altre, perquè el de les retallades ens està portant a una crisi crònica de la qual no veiem el final. Què hauríem de fer amb tots aquests ingressos? Ja ho hem dit: inversió pública i tota aquella altra despesa pública que serveix per reactivar el creixement. I tot això ha d'anar necessàriament de la mà de relaxar el calendari

de l'ajust, igual que està fent l'Obama. Ja ho hem dit: l'ajust serà lent o no serà. Fins i tot el Rajoy ha demanat un any més de pròrroga a Brussel·les per ajustar el dèficit, fins i tot ell demana de fer l'ajust més a poc a poc, retallar menys o menys ràpidament, no perquè s'hagi tornat socialdemòcrata sinó perquè encara no s'ha tornat boig, per sentit comú, perquè sap que no és possible una reducció tant ràpida del dèficit.

Però, amb el què hem dit fins aquí, ens hem oblidat d'explicar una cosa, una cosa important que és la que ens portarà fins a les dues mesures finals del nostre "programa alternatiu" per sortir de la crisi, d'aquest programa "socialdemòcrata" que passa necessàriament per Europa. Ens hem oblidat d'explicar que hi ha un actor totalment rellevant en aquesta història, que són els mercats financers. Ells són el marc que condiciona de manera dramàtica qualsevol política alternativa, qualsevol política de creixement. La proposta de relaxar el calendari de l'ajust, de renunciar a executar les retallades a tort i a dret tal i com s'està fent fins ara, això podria tenir una conseqüència devastadora: l'embogiment dels mercats financers. Aquest és el risc que es corre si un trenca amb la recepta "merkeliana", canvia el rumb i comença a transitar per aquest altre camí, keynesià o socialdemòcrata.

És curiós perquè els mercats financers en aquest moment castiguen els governs amb problemes de dèficit —disparant la famosa prima de risc del deute públic d'aquests estats— facin el que facin. Els castiguen tan

si retallen com si no retalles. Ho va explicar molt bé ja fa mesos l'Olivier Blanchard, que no és un senyor qualsevol sinó que és l'economista en cap del Fons Monetari Internacional. Fa un any i mig, va alertar del comportament esquizofrènic dels mercats financers. Quan els països fan retallades, és com si es miressin el problema d'acord amb la bona lògica keynesiana i s'adonessin que amb les retallades s'accentuarà la recessió i que, per tant, si els països no creixen el dèficit no s'arreglarà mai i que mai podran pagar el que deuen. I aleshores la prima de risc es dispara. Però si no retallen, aleshores és com si s'ho miressin des del punt de vista neoliberal, perquè consideren que els països no seran capaços de tornar el seu deute si ingressos que tenen els dediquen a la despesa pública i als programes socials. Els mercats financers, doncs, des de fa dos anys castiguen qualsevol actitud davant la crisi, qualsevol mesura, sigui la que sigui. Estan atrapats en la seva pròpia esquizofrènia.

Nosaltres proposem alentir l'ajust, deixar de retallar a tort i a dret, i prioritzar les polítiques de creixement. Com podem escapar de la pressió boja que els mercats financers desfermarien davant d'un programa polític així? Per exemple, si Rajoy o Monti es donessin dos o tres anys més per acabar amb el dèficit, tal i com pensa fer l'Obama, no ho podrien dir, no ho podria fer públic. Perquè si ho declaraessin obertament, els mercats financers marxarien en estampida del deute espanyol i italià i es dispararia el preu d'aquest deute. I els costos

financers d'aquesta reacció, per al govern espanyol o per a l'italià, seria insuportable. Hi ha però una alternativa per frenar l' "atac" o, si es vol, la pressió dels mercats financers: permetre que el Banc Central Europeu (BCE) faci allò que els economistes anomenen "prestador d'última instància", és a dir, permetre que compri directament el deute públic dels països amb problemes de finançament, dels països amb dèficits elevats. Aquesta funció ja la fan la majoria de bancs centrals de les grans economies del món: els EUA, Japó i Anglaterra. Compren deute dels seus governs en els mercats financers i per això aquests països, tot i que tenen un deute molt superior al d'Espanya, per exemple, tenen una prima de risc molt més baixa. El deute dels EUA és molt més alt, però la seva prima de risc és molt més baixa, gràcies en aquest cas a la intervenció de la Reserva Federal, que és el banc central dels EUA. I el mateix fan els bancs centrals d'Anglaterra o de Japó: fan de prestador d'última instància. I és que quan no hi ha comprador del deute, el seu preu puja i la prima de risc es dispara —perquè el comprador és qui fa d'oferta en el mercat del deute: a menys oferta, més pugen els preus—. Però si el deute té un comprador que és el BCE, aleshores el seu preu cau en picat i els països amb dèficits es poden finançar sense problemes i no cal que intentin resoldre els seu dèficit inútilment a base de retallades i més retallades.

Tanmateix, tenim un problema i és que per imposició Alemanya, quan es van aprovar els estatuts del BCE es

va prohibir expressament que tingués aquesta funció. Com que l'eurozona té un sol Banc Central, però en canvi disset governs, Alemanya va decidir que el BCE no podia dedicar-se a finançar uns governs que ella no podria controlar. I avui els estatuts del BCE prohibeixen —o, en tot cas, dificulten enormement— que pugui comprar deute públic dels estats de la UE en grans quantitats, cosa ben absurda, que posa Europa en una clara situació de desavantatge davant dels mercats financers globalitzats, si la comparem amb la resta de potències econòmiques del planeta. Per tant, tenim dues opcions: o canviem els estatuts del BCE o ens els saltem. Canviar els estatuts és un procés lent i laboriós; no sembla una opció que estigui a la cantonada, tot i que el mateix Sarkozy ahir ho va posar sobre la taula, en un típic gest desesperat de final de campanya electoral. Sembla més interessant la segona opció. Hi ha moltes maneres de saltar-se'ls. De fet, el BCE ha estat comprant deute públic italià i espanyol en algun moment de la crisi, sense dir-ho gaire obertament. O sigui que, si el Consell de Govern del BCE vol, pot comprar deute públic i interpretar els estatuts com li convingui. Però hi ha encara altres alternatives —encara més agosarades— sobre la taula. Michel Rocard, que va ser primer ministre francès, va proposar una maniobra audaç per tal que el BCE pugui fer de prestador d'última instància sense canviar els estatuts: proposa “triangular” a través d'entitats financeres públiques —en el cas d'Espanya seria, per exemple, a través de l'ICO (Instituto de

Crédito Oficial) —. Expliquem-ho més. Avui el BCE està fent això que els diaris anomenen “barra lliure de liquiditat”. De fet, el BCE ja està fent de prestador d’última instància, però ho fa triangulant a través de la banca privada. És una mena de presa de pèl, perquè el BCE està deixant els diners als banc privats a l’1% i ells, el mateix dia, compren deute espanyol al mercat secundari al 4%. Amb les mates de l’ESO n’hi ha prou per fer-se ric amb aquest negoci, com diu un alumne meu de la universitat. És veritat que la “barra lliure de liquiditat” ha fet caure les primes de risc. Però a canvi de regalar els diners als banc privats a costa dels impostos que paguem entre tots els ciutadans. Com a alternativa a aquesta mala solució —molt mala solució— Rocard diu: perquè, en comptes de donar els diners a l’1% a la banca privada, no deixem els diners al 0% a l’ICO, que al cap de la fi és un banc públic, i aquest compra el deute públic al 0%? Si ho féssim així, seria un estalvi brutal per als estats del sud d’Europa, aquells que avui estan més endeutats. I així no es veurien empesos a fer unes retallades que per a l’únic que serveixen és per a perpetuar la crisi. Per fer aquesta operació que proposa Rocard no caldria canviar els estatuts del BCE. Si no es fa és única i exclusivament perquè el Consell de Govern del BCE no ho vol. Per què? Perquè Alemanya mana sobre el BCE i, ara per ara, la Merkel està convençuda que aquesta mesura — la idea de fer de prestador d’última instància, que és una de les mesures que ens permetria sortir de la crisi a poc

a poc, sense deixar l'Estat del benestar pel camí— tindria un impacte inflacionista. I ja sabem que l'obsessió d'Alemanya, com si fos la seva religió, és l'estabilitat de preus.

Per acabar, encara hi ha una altra manera, una manera encara millor, d'aplacar els mercats financers, de guanyar-los la partida. En efecte, la millor manera de desplomar les primes de risc és que, en comptes d'endeutar-nos amb deute públic estatal ens endeutem tots conjuntament amb deute europeu, que en comptes que cada país emeti els seus bons, tots els països de la UE emetem bons conjuntament. Parlo dels ja famosos "eurobons", la qual cosa suposa crear un tresor públic europeu. Aquest és un tema que sembla molt d'economistes, però és molt important. I de fet, si es mira bé, es tracta d'una qüestió de sentit comú: els mercats financers mai es fiaran d'un deute d'un estat que no tingui un banc central a darrera. Jo em fio d'un tresor que emet deute públic i li compraré aquest deute si sé que té un senyor a darrera que es diu banc central que es pot posar a imprimir bitllets i tornar-me el què em deu. Quan jo compro deute d'un estat, vol dir que el Tresor d'aquell estat em deu els diners que li he deixat comprant el seu deute. I com sé segur que me'ls tornarà? Si aquest tresor té un banc central a darrera no he de patir: el banc central, en última instància, es pot posar a imprimir bitllets i, d'aquesta manera, tornar-me els diners que vaig deixar al tresor del seu país. Però a Europa, des que vam crear l'euro amb el Tractat de

Maastricht, hem comès una autèntica bogeria: hem deixat els tresors dels diferents estats de la UE sense un banc central que els pugui donar suport. Hem unificat les monedes europees en l'euro, hem unificat els bancs centrals estatals en el BCE, i hem deixat els tresors i el deute a escala estatal. Per tant tenim disset tresors que no tenen Banc Central darrera, i un sol BCE que no se sent obligat a donar suport a cap tresor estatal.

Els països emeten el seu deute estatal —els seus bons— en euros però el que té la màquina de fabricar euros no té cap intenció de pagar per aquests bons en cas que els països no ho puguin fer. Per això, el deute dels països que estan dins l'euro i no tenen banc central propi és menys fiable que el de països més endeutats però el tresor dels quals pot comptar amb el seu banc central. La solució, òbviament, no és desfer el BCE i desfer l'euro, per tal que els tresors estatals tinguin un banc central estatal que es doni suport. La solució és unificar també els tresors estatals en un sol tresor europeu, tal i com vam fer amb les monedes i amb els bancs centrals amb el Tractat de Maastricht. És a dir, la solució es deixar d'emetre deute nacional i passar a emetre eurobons. Si es creen els eurobons, és a dir, si es crea un tresor europeu, aleshores tindrem un tresor fiable, perquè tindrà el BCE a darrera. I per tant el deute que emeti aquest tresor serà bastant més barat: endeutar-se amb eurobons serà més barat que endeutar-se amb bons estatals. Si la prima de risc del deute públic baixa notablement, aleshores el dèficit deixarà de ser un peix

que es mossega la cua i que es va alimentant a sí mateix. El problema és que, com en totes les altres mesures que hem vist fins ara, la decisió ha de ser necessàriament consensuada a escala europea. Un país tot sol, per definició, no pot crear els eurobons. I és clar: per a nosaltres —per als espanyols, els italians, els portuguesos o els grecs— els eurobons signifiquen un deute públic més barat, però als països que ara mateix estan bé, els noruecs, finlandesos, alemanys, austríacs, per als països que avui per avui no tenen problemes de dèficit públic, els eurobons els sortiran bastant més cars. Per a ells endeutar-se en eurobons és més car que endeutar-se en bons estatals, al contrari que per a nosaltres. I per tant diuen: “Per què hauríem d’acceptar la idea dels eurobons? Per què hauríem de pagar més?” Si tinguéssim veritables líders europeus, persones amb poder polític que pensessin en l’interès general d’Europa i no en l’interès general del seu estat, la resposta seria evident: calen els eurobons perquè si es miren país per país, per a uns seran més cars i per a d’altres més barats que els bons estatals, però si es mira des del punt de vista de la UE en conjunt, l’estalvi per a Europa seria considerable. La prima de risc dels eurobons no seria la mitjana de la prima de risc dels diferents estats de la UE, seria més baixa. Si ens ho mirem país per país, uns pagaran més i els altres pagaran menys, però sumant-ho tot, en conjunt pagarem menys. Hi hauria un important estalvi per a la UE amb els eurobons. Si mirem la UE en conjunt, és indiscutible que en sortiria beneficiada.

Per tot això, crec que tenim dret a dir, encara que siguem part d'un país del sud d'Europa, amb un dèficit públic galopant —o precisament per això—: “Senyora Merkel, sigui europeïsta. Quants diners estem regalant innecessàriament als mercats financers que compren deute dels països europeus? Fem els eurobons i segur que ens trobarem una manera de compensar als països rics que tindran un sobrecost. Ens posarem d'acord perquè en conjunt haurem fet un gran estalvi. I, sobretot, amb aquest estalvi podrem salvar l'Estat del benestar d'una part molt important de la UE. Perquè salvar l'Estat del benestar és del què parlem en última instància.”

De la Unió Econòmica a la Unió Política

El president de la Unió Europea l'han d'eleger els ciutadans i el govern europeu ha de sorgir d'un procés democràtic viu, amb la màxima legitimitat possible.

Tanmateix, quina condició ens posen els països rics de la UE, aquells als quals els sortiria més car crear els eurobons que no pas quedar-se com estan ara, amb el seu deute nacional? Tinguem en compte que el deute d'Alemanya o de Dinamarca, durant aquest darrer any, com que s'ha convertit en el que els inversors anomenen “valor refugi”, fins i tot té una rendibilitat negativa. Això vol dir que aquests països en comptes de pagar per demanar un crèdit —el deute públic és un crèdit que l'Estat demana als mercats financers— cobren, encara que sembli impossible: demanen 10 i tornen 9'9, és a dir, hi ha qui els deixa 10 sabent que només li tornaran 9'9. Per tant, des del sud de la UE també hem d'entendre la seva resistència a crear els eurobons.

Però, en cas que en un futur cedissin, a canvi ens posen una condició: si el deute de tots els països de la UE el financem entre tots solidàriament, que això, la cap i a la fi, és el que signifiquen els eurobons, aleshores els pressupostos de tots i cadascun dels països els hauríem de controlar també entre tots. És bastant lògic: si la solució al deute públic l'hem de posar conjuntament, les

causes del deute públic —els pressupostos públics— també l'hem de poder autoritzar entre tots. És el que es coneix com el “fiscal compact”, però que més que un pacte fiscal és un pacte pressupostari: la coordinació dels pressupostos públic de tots els països de la UE.

Hem defensat la unió fiscal, entesa com l'harmonització dels impostos més mòbils. Hem defensat també la creació d'un pressupost europeu —basat en aquests impostos que un cop harmonitzats poden ser considerats ja “impostos europeus”—. Hem defensat també la unió dels tresors, és a dir, els eurobons. La peça que ens faltava és la coordinació o, si voleu, la unió pressupostària, que significa la integració que hi hagi algú que representi a tots els Estats que pugui controlar els pressupostos de tots i cadascun dels països. De fet, en aquest moment ja s'ha avançat cap a la unió pressupostària i no cap a les altres: tenim el “fiscal compact”, però encara no tenim ni els eurobons, ni l'harmonització fiscal.

Qui farà aquest control en nom de tots els països de la UE: el pot fer el Consell Europeu o el pot fer la Comissió. A mi em sembla bé això de la coordinació pressupostària, si és la condició cap als eurobons i el tresor únic, si és un pas cap a la creació d'una hisenda europea. Però prefereixo que el control el faci la Comissió que el Consell. Al Consell mana Alemanya i posar el nostre pressupost públic sota control del Consell és el mateix que posar-lo directament sota el control d'Alemanya. Millor la Comissió, que és més “federal” i

menys intergovernamental, menys “confederal” —la Comissió ve a ser la pota federal de la UE i el Consell en ve a ser la pota confederal—. Però, és clar, posar els pressupostos nacionals sota el control de la Comissió Europea és donar-li a aquesta un poder extraordinari, del qual fins ara no disposava.

Hem de tenir en compte que la Llei de pressupostos és la més important que es fa en un parlament durant l'any. Això vol dir que és l'expressió màxima del poder polític i de la sobirania d'un estat. Si el parlament és el dipositari de la sobirania i la llei més important que es decideix allà és la de pressupostos, això vol dir que l'aprovació d'aquesta llei és la màxima expressió de la sobirania. En coherència amb això, fins ara, a tots els estats de la UE, com a qualsevol estat del món, un cop redactada la Llei pressupostària per part del govern, aquest l'enviava al parlament perquè aquest l'aprovés. Però des del mes de novembre, des que els estats de la UE van aprovar el “fiscal compact”, la cosa ja no va així. Ara la Llei de pressupostos, després quedi enllestida al Palau de la Moncloa, no se'n va al Congrés dels Diputats, sinó que se'n va a Brussel·les i allà s'asseguren que compleixi totes les condicions que estableix el “fiscal compact”: que no superi un determinat nivell de dèficit no estructural, que no superi un determinat nivell de dèficit estructural, que no generi un determinat volum de deute públic, etc. Si Brussel·les considera que compleix totes aquestes condicions, aleshores li dona permís al govern espanyol perquè

l'enviï al Congrés. Això significa una transferència de sobirania des dels Estats cap a la Comissió Europea que a parer meu és importantíssima.

Hi ha qui diu que es tracta només d'una funció tècnica: que aquesta potestat de validació dels pressupostos que hem donat a la Comissió Europea —que, en el fons, només és avaluar si un pressupost d'un estat s'ajusta a uns límits que els propis estats han firmat entre ells— és simplement tècnica. Com si es tractés d'un àrbitre: els jugadors fan les regles del joc i cal un àrbitre que garanteixi que les regles es compleixen. Però en la pràctica el que hem fet és donar a la Comissió dret de veto respecte de la llei més important que aprova un Estat democràtic al llarg de l'any. Un dret de veto sobre l'expressió més important d'una democràcia. Al cap i a la fi, el que fan els àrbitres és també una mena de dret de veto: tenen dret a “vetar” una jugada, a “vetar” un gol, és a dir, a anul·lar-lo.

La qüestió és doncs si aquesta funció d'àrbitre que exerceix la Comissió és simplement tècnica o és més aviat pròpia d'un govern, amb totes les lletres de la paraula. No estem davant d'una funció política? I en aquest cas, quina és la legitimitat que necessitaria la Comissió per tal d'exercir una funció tan política, una funció tan important com aquesta? Dit d'una altra manera, la qüestió és: qui elegeix l'àrbitre o qui l'hauria d'eleger? Per respondre a aquesta pregunta, hauríem de recordar aquell principi que explica la ciència política, d'acord amb el qual el poder d'una institució política ha

d'estar proporcionat amb la seva legitimitat. Com més gran sigui el seu poder, més clara i evident ha de ser la seva legitimitat. Fins ara la Comissió era un "govern" més aviat propositiu que pròpiament executiu i, en certa mesura, era un govern amb funcions més tècniques que estrictament polítiques. I, d'acord amb aquestes funcions, tenia una legitimitat democràtica indirecta: l'elegien els governs dels estats, que al seu torn havien estat elegits pels ciutadans per mitjà del sufragi universal. Era normal que la Comissió fos elegida pels governs dels estats en la mesura que estava "per sota" d'aquests governs.

Però a partir amb les noves funcions de vigilància pressupostària, la Comissió passa a tenir unes funcions més polítiques, passa a estar, d'alguna manera, "per sobre" dels governs dels estats. I, insisteixo, estic d'acord amb aquesta transferència de poder des dels governs dels estats cap a la Comissió, si això és la condició per a la creació del tresor europeu, els eurobons i per a la unió fiscal. Però, en aquest cas, no hauríem de donar-li a la Comissió una legitimitat més gran? I com es pot aconseguir una legitimitat més gran? Doncs fent que la legitimitat democràtica sigui directa i no indirecta, és a dir, fent que en comptes de ser elegida per uns governs que al seu torn han estat elegits pels ciutadans, sigui ella mateixa elegida directament pels ciutadans — ja sigui mitjançant un sistema d'elecció presidencial o un sistema d'elecció parlamentària, en això ara no hi entro—. La qüestió és que avancem d'una vegada cap a

l'elecció directa del president de la Comissió Europea: que siguin els ciutadans els que triïn el cap del govern europeu, igual com els ciutadans voten i trien els caps dels governs estatals.

Això es pot fer com una elecció directa del president de la Comissió Europea —en la lògica del sistema presidencialista—. O es pot fer mitjançant les eleccions al Parlament Europeu, de tal manera que cada partit dels que es presenta a aquestes eleccions sigui un veritable partit europeu —no una suma de partits estatals— i que aquest partit tingui un líder europeu —no vint-i-set líders nacionals—. D'acord amb aquest sistema d'elecció —que correspon a la lògica parlamentària— quan un ciutadà votés un partit determinat estaria optant perquè el president del govern europeu, de la Comissió, fos el líder d'aquell partit, igual com passa avui en els estats democràtics amb sistema parlamentari. Qualsevol de les dues opcions em semblen bé, tot i que crec que en la fase actual de la UE potser és més realista pensar en el segon que en el primer. Però aquest és un altre debat que ara mateix em sembla secundari. El que crec que hem de defensar és que si passem d'una Comissió amb funcions propositives —el que es coneix com a dret d'iniciativa legislativa— a una Comissió amb capacitat de veto sobre els pressupostos nacionals, la Comissió deixi de tenir una legitimitat indirecta i passi a tenir una legitimitat directa. I això només es pot aconseguir mitjançant l'elecció del president per part dels ciutadans. L'última vegada que es va elegir un president per a la

Comissió Europea, els conservadors i els socialistes van pactar que posarien un liberal, el portuguès Barroso, perquè no era ni del uns ni dels altres. Escolti, això ja no funciona. A partir d'ara hauríem de tenir clar que la persona que hi ha al capdavant de la Comissió Europea és el president del Govern europeu, amb tots els ets i uts. Si li estem donant permís per autoritzar o vetar els pressupostos d'Espanya, d'Itàlia, de França, elegim-lo d'una manera clarament democràtica, per exemple com fem l'elecció del president espanyol.

I això seria fer un pas decisiu —històric!— cap a la unió política. Per això, jo soc dels que pensa que la unió pressupostària, la unió dels tresors, la unió fiscal... totes aquestes unions ens porten inevitablement cap a la unió política. Perquè cap d'aquestes unions no són possibles sense crear un veritable govern europeu: sense crear un “superministre” d'hisenda europeu, sense crear un govern econòmic de la UE o, com a mínim, de la zona euro. I és inimaginable que tinguem un veritable govern europeu que no estigui elegit democràticament pels ciutadans. La unió econòmica plena, per tant, ens hauria de conduir de manera natural cap a la unió política, en el sentit d'“unió democràtica”. Així, el mercat únic i la unió monetària haurien acabat portant-nos a la creació d'un demos europeu, d'un cos electoral únic, que elegeix unes mateixes institucions: un legislatiu, el Parlament Europeu, i un executiu, la Comissió Europea.

Conclusió: qui hauria de liderar aquest projecte?

La necessitat d'un actor polític que avui no existeix: el Partit Socialista Europeu (o com evitar que es compleixi la darrera novel·la d'Eduardo Mendoza).

Crec que ha quedat clar que hi ha un programa alternatiu a l'estratègia merkeliana de sortida de la crisi a base de retallades, estratègia que estan seguint la majoria de països de la UE i que, per ser justos, no només defensa Alemanya sinó la majoria de països del nord de la UE. Es tracta d'un programa neokeynesià, socialdemòcrata, que ens permetria sortir de la crisi sense carregar-nos l'Estat del benestar. I en aquest sentit pot ser rebut com una certa esperança. Però des del primer moment hem pres consciència que aquest programa només es pot articular degudament si es fa a escala europea. I en aquest sentit, pot ser rebut també com un camí ple de dificultats. No ho nego.

Ara, en tot cas, veiem clarament perquè aquest programa queda resumit en el lema que posava sobre la taula al principi de la meua intervenció: l'Estat del benestar serà europeu o no serà. Però també podríem defensar el lema complementari: Europa serà socialdemòcrata o no serà. Perquè ara també veiem millor fins a quin punt aquest programa alternatiu —que culmina amb la unió fiscal,

la unió del deute, la unió política, etc— és necessari per tal de garantir el futur de l'euro i de la pròpia UE.

La qüestió és: qui tira endavant aquest programa alternatiu? Quin és l'actor polític que el pot dur a terme? Crec que en aquest moment un dels problemes d'Europa és que no té veritables partits europeus. I, molt particularment, no té el partit de l'esquerra europea, el partit que representi al conjunt dels progressistes europeus. Europa, la UE, està necessitada, com el pa que es menja, d'un veritable partit socialista europeu o com vulgueu dir-ne —partit socialdemòcrata europeu, partit demòcrata europeu, partit progressista europeu... ara tant m'és el nom—. Crec que és aquest el partit, l'instrument, l'actor, que es necessita per tal de fer possible un canvi de rumb tan considerable com el que jo he proposat al llarg de la meva intervenció. Un partit que, evidentment, s'ha de construir sobre la base de la integració dels partits socialistes i demòcrates estatals. Però avui, crec jo, amb una simple juxtaposició de partits socialistes estatals —això és el PSE avui en dia— no en tenim ni per començar. Cal un programa europeu, comú a tots ells. I un actor, un global player, que tingui capacitat per fer-lo avançar.

Del que estem parlant és d'enfrontar-nos al capital financer, estem parlant de redistribuir, de suprimir els paradisos fiscals i lluitar contra el frau, d'harmonitzar els impostos a escala europea en contra del desig natural del món del capital, que té una gran mobilitat i que se n'aprofita, estem parlant d'aturar els peus als mercats

globals perquè no desfacin el pacte social que fins avui ha sostingut els nostres estats del benestar. I per donar aquesta batalla necessites una espasa molt més gran i molt més robusta que la que tenies fins ara: els partits polítics de talla estatal han esdevingut avui petits partits, són petites espases que a penes ens serveixen per donar cap de les batalles que hem de donar. Per això hem de fer una espasa gran una espasa de talla europea, perquè europea és la batalla que volem donar. I disculpeu-me el llenguatge excessivament èpic que estic utilitzant. Però crec que així potser s'entén millor tot plegat. Crec que només un partit que aglutini una bona part de l'esquerra o del centre-esquerra europeu —el partit dels ciutadans progressistes d'Europa, els que no volen salvar l'Estat del benestar, reinventant-lo i adaptant-lo a les condicions del segle XXI els que s'identifiquen amb una visió mínimament consistent del què és la justícia social— pot tirar endavant aquest programa alternatiu. I ho crec així per pura lògica: si es tracta d'un programa socialdemòcrata, neokeynesià, el normal és que el porti a la pràctica un partit d'esquerres. Em reservo la meua opinió sobre la democràcia cristiana: a priori no hi hauria d'haver un obstacle insalvable perquè la democràcia cristiana —si ens atenem als seus valors fundacionals—. opti per un programa com aquest, europeista i partidari de coses com la taxa Tobin, l'harmonització fiscal, la supressió dels paradisos fiscals o els eurobons, entre d'altres mesures. De fet, la democràcia cristiana de postguerra va ser un actor

proactiu en la construcció d'Europa i, per tant, en la construcció de l'Estat del benestar.

Però, si mirem els fets, veurem que des de fa dècades la democràcia ha abandonat la seva idea originària de l'economia social de mercat i ha abraçat de manera entusiasta el neoliberalisme. “¡Quién la ha visto y quién la ve!” com diu un amic meu sindicalista, quan parla de la democràcia cristiana. Però si estudiéssim història veuríem que també durant els anys trenta l'actitud de la democràcia cristiana, en els primers moments de l'auge del totalitarisme a Alemanya o a Itàlia, va ser ben galdosa. No es pot dir el mateix a Catalunya: això és ben cert! Aquí la democràcia cristiana va plantar-se contra el feixisme i així li va anar a gent com en Carrasco i Formiguera. I no es pot dir el mateix de les democràcies cristianes un cop comença la Segona Guerra Mundial, moment en que militants i polítics procedents dels partits democristians es van comprometre amb la Resistència. Però es podria dir que, a bona part d'Europa, la democràcia cristiana, com a força política, va reaccionar tard davant de l'adveniment de la dreta totalitària.

Però deixem la història i anem al present: avui veiem com la Merkel és la partidària més abrandada d'una estratègia de sortida de la crisi que és, essencialment, neoliberal. Avui els partits populars europeus tenen programes neoliberals, no programes demòcrata cristians. És de justícia reconèixer que en ocasions també els propis partits socialdemòcrates han caigut en la temptació del neoliberalisme: l'exemple més clar és

Blair i la seva confusa “tercera via”, que potser en el context anglès podia tenir una certa explicació però que no podia ser una recepta d’aplicació universal, com ell va intentar. En aquest sentit, doncs, ningú “està lliure de pecat”. Però el pecat dels uns no fa menys greu el pecat dels altres, això també s’ha de dir. I avui, vistes les posicions que defensen uns i altres, veig molt més capacitat per a abraçar aquest programa alternatiu, socialdemòcrata, al Partit Socialista Europeu que no al Partit Popular Europeu, si ens referim als partits que hi ha avui representats al Parlament Europeu.

Merkel i el seu ministre d’Hisenda, Schauble, crec que en aquest sentit són del tot il·lustratius d’això que estic dient: estan a favor de la taxa Tobin, i encara amb reserves, però no he vist que defensin en serio cap altra de les mesures que jo he mencionat i, de fet, Merkel ha declarat la guerra als eurobons d’una manera completament dogmàtica i exagerada. Mitja Europa li està demanant de genolls els eurobons —per poder salvar l’euro— i ha dit que ni parlar-ne. Mitja Europa li demana de genolls que flexibilitzi la seva posició respecte del BCE, és a dir, que permeti que el Banc Central Europeu faci de prestador d’última instància, que faci allò que estan fent la Reserva Federal dels EUA o el Banc Central d’Anglaterra, que compri deute públic dels estats de la UE amb problemes per tal que no se’ls dispari la prima de risc, i ha dit que de moment no.

Per contra, tenim a Hollande a França, a punt de guanyar les properes eleccions presidencials, la posició del qual

també és il·lustrativa: en el seu programa electoral hi ha moltes de les propostes que jo he explicat aquí o similars, a saber, taxa Tobin, mesures fiscals com la puja de l'IRPF al 70%, els eurobons, que el BCE tingui funcions de prestamista d'última instància, reforçar el capital del BEI, relaxar el calendari de l'ajustament, la lluita contra els paradisos fiscals, etc. Per això em sembla capital, absolutament capital, que Hollande guanyi les eleccions a França. Per què aquest programa que jo us he explicat —tot i que de manera certament resumida— es pugui dur a terme, crec que hi ha una primera condició i és que Hollande guanyi a França. Per tant, dissabte tots pendants que el Barça guanyi el partit, però diumenge tots pendants que guanyi Hollande les eleccions. I crec que també seria bàsic que la socialdemocràcia alemanya guanyés les eleccions del 2013, encara que avui ens quedin una mica lluny.

Tornant al que deia abans: crec, sincerament, que hi ha una certa ruptura entre la vella democràcia cristiana de postguerra i els actuals partits populars europeus, cosa que em dol, òbviament. Crec que la democràcia cristiana ha fet “dejación de proyecto”: crec que la política de la Merkel està deixant l'Estat del benestar —com a mínim el dels països del sud d'Europa— a la seva sort, els està posant en risc a base d'unes retallades que no serveixen per a arreglar res i, posant en risc els Estats del benestar d'una part de la UE està posant en risc el propi projecte europeu en el seu conjunt. O és que potser algú pensa que les polítiques que està fent avui Merkel —tant les

que fa de cara endins, per a Alemanya, com les que fa de cara enfora, a la UE— tenen com a objectiu la preservació de l'Estat del benestar?

En canvi de la socialdemocràcia podríem dir que no ha fet “dejación de proyecto” —és a dir, manté el seu projecte socialdemòcrata com a horitzó de futur per a la UE— però d'alguna manera ha fet “dejación de funciones”, en la mesura que no està aconseguint tirar-lo endavant, probablement perquè no aconsegueix articular una majoria electoral, social i política suficient per fer-ho. S'han articulat els líders socialdemòcrates com una força europea integrada? No. Han creat un veritable partit socialista europeu, que és el que jo crec que ja s'hagués hagut de fer en aquests quatre anys ja que portem de crisi? No. Si, ja sé que existeix un Partit Socialista Europeu, però a efectes del que joestic proposant és com si no existís. S'hauria d'haver creat un partit socialista europeu —“un” partit— que proposés aquest programa a la societat i que expliqués com es pot dur a terme? S'ha fet? No. O no prou. Aquesta, en tot cas, es la meva humil opinió. Per tant, la socialdemocràcia hauria fet “dejación de funciones” per incapacitat, mentre que la democràcia cristiana hauria fet “dejación de proyecto” per conversió al neoliberalisme. Merkel i la resta de la dreta europea no aplicaran mai un programa així per la simple raó de que no hi creuen, no el volen. La socialdemocràcia, si tampoc el pot aplicar, serà més aviat perquè no pot, perquè no aconsegueix vèncer la resistència del poder

financer, no perquè no el vulgui o no hi cregui.

Jo crec que si no hi ha un canvi de rumb important ens podem carregar totes dues coses alhora: l'Estat del benestar i la Unió Europea. Estem posant greument en risc els Estats del benestar del sud d'Europa; però estem posant seriosament en risc el propi euro. I, torno al principi, no s'hi val que ens facin triar: o l'euro o l'Estat del benestar, o la Unió Europea o els nostres drets socials. Jo us he intentat demostrar, al llarg d'aquesta xerrada, que aquest dilema és fals, que en realitat la cruïlla en la que som és tota una alta: que avançar en la construcció europea vol dir avançar pel full de ruta socialdemòcrata, aquest full de ruta que té com a properes estacions la unió fiscal, l'harmonització fiscal, l'establiment d'impostos europeus al capital financer, els eurobons, la unió política, l'elecció democràtica del govern europeu, etc. I que només podrem salvar els estats del benestar si fem aquestes polítiques socialdemòcrates. Que no podem fer avançar Europa si no és pel camí del socialisme democràtic, ni podem fer avançar el projecte del socialisme democràtic si no és a través d'Europa. I per això, crec que hem d'evitar que acabi passant el que explica Eduardo Mendoza en la seva darrera novel·la: que hi ha uns senyors que intenten atemptar contra l'Angela Merkel en un viatge que aquesta fa a Barcelona. Jo no l'he llegida, però veig que els diaris expliquen que serà el gran èxit de vendes d'aquest sant Jordi, la setmana que ve. Sembla que el tema de fons de la novel·la —que es titula, molt

significativament, “El enredo de la bolsa i la vida”— és la crisi actual. I sembla que hi ha algú que decideix acabar amb la Merkel per la brava i prepara un atemptat en contra seva. I el protagonista de la novel·la, el detectiu sense nom que ja ha protagonitzat altres novel·les del Mendoza, ha d'intentar desmuntar l'atemptat.

Quan vaig sentir això vaig pensar: ves que no acabem com el detectiu del Mendoza. Deixeu-me que acabi amb una gota d'humor. Perquè, és clar, jo vull que a Europa hi hagi un canvi de rumb, un canvi de polítiques. Però no crec que la manera de fer-ho sigui atemptant contra la Merkel. En democràcia ho hauríem de fer d'una altra manera: hauríem de fer que perdi les eleccions del 2013. Però si la cosa continua per l'actual camí de crisi econòmica i social, no sé si tothom tindrà prou paciència i si no hi haurà algú temptat de fer com els personatges del Mendoza i decideixin anar per la vida expeditiva i atemptar directament contra ella. Evidentment és una broma i demano disculpes ja des d'ara si a algú li sembla fora de lloc. Però sincerament, en llegir l'argument de “L'enredo de la bolsa i la vida”, vaig pensar: aquí acabarem tots com el detectiu del Mendoza, perquè quan ens assabentem, com li passa a ell, que s'està preparant un atemptat haurem de fer el mateix, córrer a evitar-lo, a desmantellar la banda que prepara l'atemptat. Per suposat: a la Merkel li volem guanyar les eleccions però, si sabéssim que algú vol atemptar en contra seva, hauríem de córrer a salvar-la, com el detectiu del

Mendoza. I això seria còmic: en comptes de dedicar les nostres energies a derrotar-la democràticament, encara les haurem de dedicar a salvar-li la pell literàriament. Perdoneu, insisteixo, que acabi amb aquesta broma una broma més aviat dolenta, ho admeto.

Bona tarda i moltes gràcies per la vostra atenció.

Quaderns del Fòrum 1

Antoni Comín, a l'Ateneu Barcelonès, fa una brillant exposició sobre els orígens de l'Europa actual i la seva fonamentació en els pilars de la socialdemocràcia. Principis vigents avui que ofereixen camins reals per allunyar-nos de la crisi històrica que ja ha marcat el nostre present.

ISBN 978-84-940462-2-3

9 788494 046223

editorial impuls